

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Геллер Є.Б., Донецький національний університет

Міжнародна економічна інтеграція, як напрям суспільного співіснування, набуває подальшого поширення у взаєминах не тільки розвинених держав, але й країн, що розвиваються, з урахуванням специфіки економічного стану цих країн у світовому господарстві. У наші дні господарська інтеграція вплетена у структуру світового ринку, міжнародного поділу праці й спеціалізації виробництва, вона пронизує велику мережу економічних взаємин, що складаються між господарствами різних держав. По зовнішніх каналах – через міжнародні виробничі, науково-технічні, торговельні зв'язки реалізується значна частка (більше 10%) національного продукту розвинених країн.

Розвиток інтеграції стає одним з важливих факторів, що впливає на темпи економічного зростання, структуру, міжгалузеві й народногосподарські пропорції інтегрованих держав, на їх внутрішні ринки, на відтворення в цілому. У свою чергу, її динаміка й розмах перебуває у тісній залежності від відтворювального механізму інтегрованих країн.

Охоплюючи сферу міжнародних економічних відносин (становлячи їхню невід'ємну частину) європейська економічна інтеграція в той же час досить тісно переплітається із внутрішньою й зовнішньою політикою, соціальними відносинами, культурою й ідеологією. У цьому знаходить своє відображення тенденція до зростання й посилення взаємозв'язку й взаємозалежності різних суспільних явищ із усіма властивими їм тенденціями й протиріччями.

Дослідженню питань розвитку інтеграційних процесів у системі світогосподарських зв'язків присвячено праці таких учених-економістів, як І. Багрова, В. Гесць, П. Кругман, А. Кірєєв, Д. Мітрані. Економічні аспекти процесів міжнародної інтеграції на різних рівнях інтеграційної взаємодії розкрито в наукових працях О. Анісімової, І. Бланка, К. Дойча, Є. Савельєва, Г. Фішера, Г. Черніченка, М. Янковського. Питання інтеграції окремих георегіональних утворень у світове господарство розглянуто у працях І. Гладій, С. Мочерного, П. Мазура, Ю. Макогона, Г. Савіної, К. Форбса, І. Хааса. Разом із тим, незважаючи на численні дослідження різних аспектів інтеграційних процесів, детальної уваги потребують питання щодо розвитку економічних відносин України саме з країнами Європейського Союзу.

У статті на основі аналізу стану співробітництва між Україною та країнами ЄС поставлено за мету визначити пріоритетні напрямки розвитку міжнародних економічних відносин між державою та Європейським Союзом.

Останніми роками спостерігається активний процес взаємопроникнення господарського життя різних країн. Все, що відбувається в кожному регіональному угрупованні, взаємозв'язане в єдине ціле і часто може описуватись принциповими аспектами сучасної теорії систем.

Процеси інтеграції носять структурний характер (рис.1), а сама інтеграція країн викликана, насамперед, потребами розвитку продуктивних сил, що переростають національні кордони й потребують нових методів, форм міжнародного регулювання економічного життя. У той же час, загальносвітова тенденція до інтеграції проявляється по-різному, веде до різних, багато в чому протилежних наслідків залежно від багатьох факторів, перш за все від рівня економічного, воєнно-стратегічного, соціально-культурного й політичного розвитку інтегрованих країн.

Позитивний еволюційний розвиток в рамках інтеграційних угруповань може відбуватись за п'ятьма стратегічними напрямками.

По-перше, це політична еволюція взаємостосунків, коли в рамках стратегічної співпраці країн будується політична рівновага.

По-друге, це перетворення економічних основ взаємостосунків, коли формується загальна господарська модель для вирішення регіональних господарських проблем. Йдеться про перехід до нової моделі міжнародних економічних зв'язків, найбільш диференційованої, продуктивної, гуманістичної, самокерованої, регіонально ендогенної, відкритої зовнішньому світу, але що спирається, в першу чергу, на власні сили держав, що беруть участь в інтеграційних процесах та їх окремих регіонів.

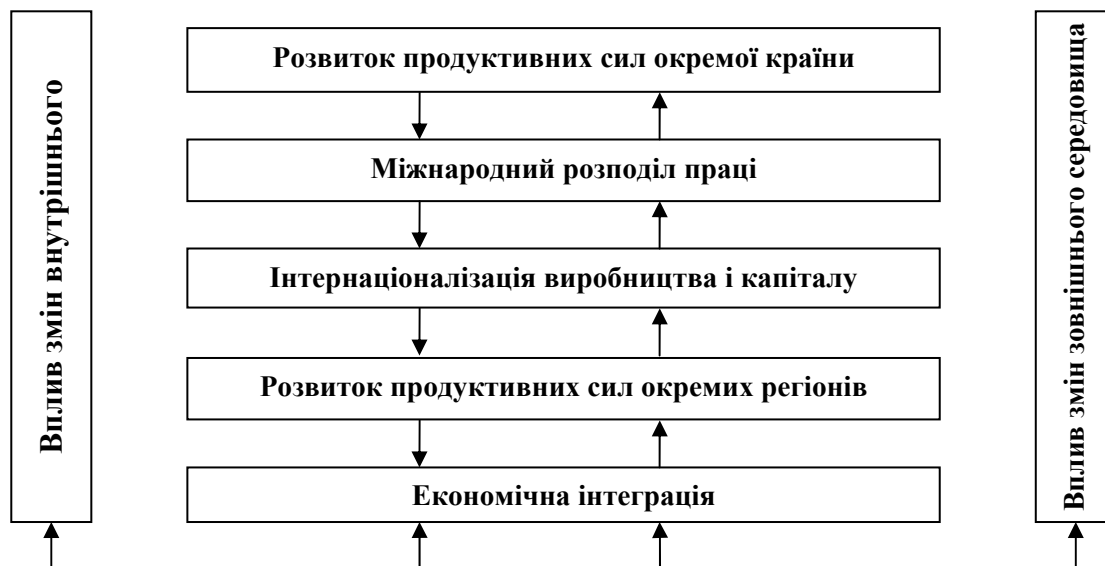

Рис. 1. Структура взаємозв'язків економічних інтеграційних процесів

По-третє, це соціальний співрозвиток, що спрямований на підвищення рівня життя населення країн, який включає в себе зниження показників бідності, зростання рівня освіти, забезпечення фундаментальних прав людини, комплексну і повноцінну охорону здоров'я, інтернаціоналізацію культур, а також реалізацію права на працю, права на житло і свободу переміщення, права на гідне життя, права на захист особистої гідності для всіх націй і народів. Даний напрям формує і реалізує принципи міжнародної регіональної соціальної демократії.

По-четверте, це територіальне об'єднання, яке не передбачає географо-політичне об'єднання держав, а ставить за мету пошуки територіально-господарської рівноваги. Воно націлене на проведення децентралізації економіки в національних межах за допомогою розвитку регіональних зовнішньоекономічних зв'язків.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

По-п'яте, це досягнення світової рівноваги в зовнішньому середовищі регіонального об'єднання, тобто гармонійне вписування інтегрованих країн в життя багатополярного світу.

Як зазначає П. Стрітен, в останні десятиліття в світі склався певний стереотип міжнародної інтеграції, яка часто припускає ухвалення країнами співтовариств відповідних заходів економічного характеру так, як яки вони були вже єдиною політичною одиницею [1]. Проте на практиці такий підхід завжди стикається з безліччю труднощів економічного характеру, успішно подолати які далеко не завжди вдається.

На відміну від традиційних „класичних” форм створення міжнародних регіональних загальноекономічних угруповань, коли господарське об'єднання держав відбувається в рамках, як правило, єдиної соціально-політичної системи (РЕВ, ЄС, АТЕС, АСЕАН, СНД, НАФТА і ін.), об'єднання країн з різними соціально-політичними напрямками розвитку відбувалось, в основному, у сфері військово-стратегічної безпеки на окремих територіях (наприклад ООН).

Тому плануючи заходи, що спрямовані на здійснення економічної інтеграції країни до того чи іншого угруповання, необхідно враховувати політичні аспекти та інтереси країн, що входять до цих угруповань та аналізувати всі переваги та загрози до яких може призвести така інтеграція [2].

Таким чином, модель управління процесами еволюційної субінтеграції, що розробляється, повинна вирішувати проблему внутрішньо- регіонального структурного соціально-політичного і господарсько-економічного об'єднання зацікавлених країн в поєднанні із зміцненням міжрегіональної міжнародної співпраці.

Також необхідно враховувати, що результати співрозвитку групи країн у межах якого-небудь регіону повинні виражатись (вимірюватись) не виключно політичними, економічними, соціальними і т.д. категоріями, але і чинниками взаємозбагачення на різних напрямках розвитку цивілізацій. Тому найважливішу роль в європейській системі колективної економічної безпеки (шляхом співпраці в розвитку і залученні до загальносвітової системи) могли б зіграти комерційні трансрегіональні структури.

У міжнародних відносинах такі форми взаємозв'язків характерні для початкових (ранніх) періодів співпраці. Надалі вони зазвичай перетворюються або у вертикально-інтегровані структури керівництва, або залишаються однорівневими. За даних умов загальна структура багаторівневої моделі розвитку взаємодії України та країн ЄС може бути представлена у нижченаведеному вигляді (рис. 2).

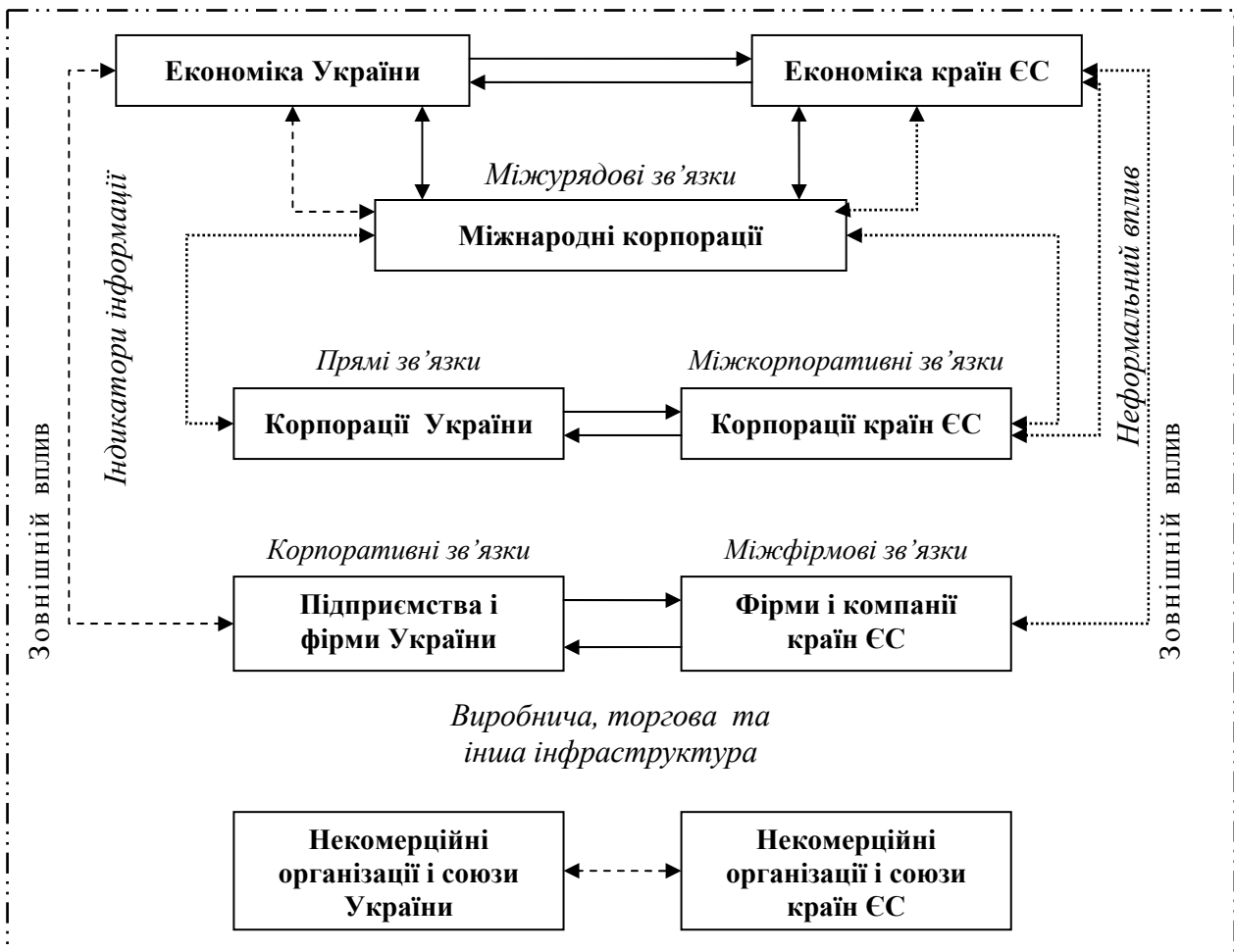

Рис.2. Структура багаторівневої моделі розвитку взаємодії України та країн ЄС

Аналогічні функціональні структури можуть бути сформовані для будь-якої країни-учасниці, з урахуванням її інтересів на кожному рівні взаємодії.

Головною особливістю входження України до ЄС, яка вже має свою міждержавну структуру керівництва, є те, що всі взаємостосунки між учасниками здійснюються на багаторівневій основі, при наявності жорстких міжрівневих зв'язків і вертикальної підлеглості країн ЄС прийнятим у Співдружності нормам управління. Цим визначається основна проблема в розробці заходів, спрямованих на співпрацю в рамках ЄС, відповідно до якої весь процес моделювання організаційної системи координації інтеграційних процесів в Україні до системи європейської управління набуває певної складності.

Як видно з рисунку 2, в моделі реалізації євроінтеграційних процесів за участю України, доцільно виділити наступні рівні відносин:

- міжурядові відносини;
- міжнародні спільні виробничо-господарські зв'язки;

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА І ГУАМ

корпоративна співпраця;
міжфірмова співпраця;
некомерційна координаційна співпраця.

Слід при цьому відзначити, що при більш детальному розгляді структури взаємостосунків в рамках ЄС дана система може бути додатково диференційована.

Між даними рівнями немає жорсткої вертикальної підлеглості, однак існують безпосередні господарські внутрішньорівневі (горизонтальні) зв'язки. Вся вертикальна координація діяльності на різних рівнях здійснюється через опосередковані зв'язки, що мають, як правило, координаційний характер. У цій системі дії і рішення на вищому рівні не є обов'язковими для нижчих рівнів, а мають форму цільових рекомендацій (індикаторів).

При цьому зовнішня діяльність угруповання також здійснюється на кожному рівні незалежно, а, отже, і протидія їм повинна бути незалежною, хоча і із загальною стратегічною координацією дій.

Виходячи з цього, ставлячи завдання підвищення керованості групою, Україна повинна виходити з багаторівневого підходу. Це означає, що для кожного рівня взаємодії повинна формуватись своя координаційна структура, з урахуванням особливостей даного рівня і складу учасників в конкретний період часу.

Такі системи, як правило, є достатньо складними при розробці, проте, в даній ситуації вони представляють мало не єдиний спосіб формалізованого опису процесів.

Стратегічні напрями взаємодії України з країнами-членами ЄС, організації співпраці були визначені основними цілями розвитку Європейської політики сусідства, викладеними в Плані дій „Україна – Європейський Союз”.

Як зазначено у даному документі, розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, призвело до історичних змін політичних, географічних та економічних умов для України та Євросоюзу. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди будуть посилювати свою політичну та економічну взаємодію. Розширення дає можливість для України та Європейського Союзу розвивати більш тісні відносини, що виходитимуть за рамки співробітництва до поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва [3].

Європейський Союз та Україна мають можливість працювати разом шляхом виконання Плану дій в рамках Європейської політики сусідства, інтенсифікуючи політичні, безпекові, економічні та культурні відносини, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність у запобіганні та врегулюванні конфліктів.

Швидкість прогресу у відносинах буде повністю залежати від зусиль України та конкретних досягнень у виконанні зобов'язань щодо спільних цінностей [3].

Після вступу України до СОТ європейська політика сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва між Україною та ЄС, а саме:

- перспектива просування за рамки партнерства до значного рівня інтеграції, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС та можливість для України брати зростаючу участь у ключових аспектах політик та програм Європейського Союзу;
- розширення рамок та поглиблення політичного співробітництва;
- можливість наближення законодавства в економічній сфері, відкриття економік одна одній та подальше зменшення кількості торговельних бар'єрів, що стимулюватиме інвестиції та зростання;
- збільшена фінансова підтримка: надання ЄС фінансової допомоги Україні сприятиме виконанню заходів, які визначені у даному документі. Крім того, Європейська Комісія розробляє новий Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП), який надаватиме допомогу Україні, у т.ч. у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва між Україною та державами-членами ЄС. Також через Європейський інвестиційний банк надаватиметься підтримка проектам, що потребуватимуть інвестицій у інфраструктуру;
- можливості поступового відкриття або збільшення участі у певних програмах Співтовариства, що сприятиме розвитку культурних, освітніх, технічних, наукових зв'язків, а також зв'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- підтримка адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, включаючи надання технічної допомоги, обмін досвідом між державними службовцями (twinning) та цільові консультації і підтримку через механізм обміну інформацією про технічну допомогу (ТАІЕХ);
- поглиблення торговельних та економічних відносин, включаючи перегляд умов створення Зони вільної торгівлі;
- укладення нової посиленої угоди, спрямованої на надання Україні особливого статусу щодо загального розвитку відносин Україна – ЄС.

Для виконання Плану дій було встановлено та на протязі трьох років у деякій мірі реалізовано комплексний перелік пріоритетів, як в рамках, так і поза рамками Угоди про партнерство та співробітництво. Серед цих пріоритетів, всі з яких мають важливе значення, особливу увагу слід приділити таким:

- подальшому посиленню стабільності та ефективності органів, що забезпечують демократію та верховенство права;
- забезпеченню демократичного проведення виборів всіх рівнів в Україні у відповідності до стандартів ОБСЄ;
- забезпеченню поваги до свободи засобів масової інформації та свободи слова;
- розвитку можливостей для поглиблення консультацій між Україною та ЄС у сфері врегулювання кризових ситуацій;
- посиленню співробітництва у сфері роззброєння та нерозповсюдження ядерної зброї;
- посиленню співробітництва з питань нашої спільної сусідської та регіональної безпеки, зокрема щодо вироблення ефективного рішення Придністровського конфлікту в Молдові, включаючи вирішення прикордонних питань;
- поступовій ліквідації обмежень та нетарифних бар'єрів, які перешкоджають двосторонній торгівлі, та реалізації необхідних регулятивних реформ;
- покращенню інвестиційного клімату шляхом запровадження недискримінаційних, прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу, спрощених адміністративних процедур та боротьби з корупцією;
- податкової реформі, покращенню функціонування Податкової адміністрації та ефективному використанню державних коштів;
- започаткуванню конструктивного діалогу зі спрощення візового режиму між Україною та ЄС з метою підготовки до майбутніх переговорів щодо укладення угоди про спрощення візового режиму, беручи до уваги необхідність прогресу у триваючих переговорах щодо угоди про реадмісію між Україною та ЄС;
- подальшому наближенню законодавства, норм та стандартів України до законодавства, норм та стандартів Європейського Союзу; посиленню дієздатності адміністративних та судових органів;
- сприянню діалогу щодо питань працевлаштування у відповідності до УПС, забезпечити, щоб ставлення до працівників-мігрантів не було дискримінаційним на підставі громадянства;
- повній імплементації Меморандуму про взаємопорозуміння щодо закриття Чорнобильської атомної електростанції, включаючи завершення будівництва та введення в дію ядерних реакторів Х2/Р4 відповідно до визнаних міжнародних стандартів щодо ядерної безпеки.

На сьогодні спостерігається певний прогрес у виконанні зазначених пріоритетів, про що свідчать результати останньої Асамблеї ЄС та надання Україні особливого статусу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / В.В.Дергачева, Ю.В.Макогон, Е.А.Пашко, П.А.Фильянов / Под научной ред. Ю.В. Макогона. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 260 с.
2. Костюк С. Україна на шляху інтеграції до Європейського Союзу / С.Костюк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. ст. – Київ, 2000. – Вип.3. – С. 61-68.
3. План дій „Україна – Європейський Союз” (Міжнародний документ від 12.02.2005) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.ukrstat.gov.ua/>

РЕЗЮМЕ

Статтю присвячено визначенню структури взаємозв'язків економічних інтеграційних процесів, виокремленню стратегічних напрямів еволюційного розвитку в рамках інтеграційних угруповань. На основі дослідженого матеріалу побудовано структуру багаторівневої моделі розвитку взаємодії України та країн ЄС, визначено пріоритети співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: економічна інтеграція, інтеграційні процеси, багаторівнева взаємодія, ЄС.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена определению структуры взаимосвязей экономических интеграционных процессов, выделению стратегических направлений эволюционного развития в рамках интеграционных групп. На основании изученного материала построена структура многоуровневой модели развития взаимодействия Украины и стран ЕС, определены приоритеты сотрудничества между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: экономическая интеграция, интеграционные процессы, многоуровневое взаимодействие, ЕС.

SUMMARY

The article is devoted to determination of structure of intercommunications of economic integration processes, to the selection of strategic directions of evolutionary development within the framework of integration groups. On the basis of the studied material the structure of multilevel-model of development of co-operation of Ukraine and countries of EU is built, priorities of collaboration between Ukraine and European Union are definite.

Keywords: economic integration, integration processes, multilevel co-operation, EU.

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ТА БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Жнакіна Е.Г., к.е.н., ст. викладач кафедри фундаментальних економічних дисциплін факультету економіки та управління СДПУ¹

Науково-технічний прогрес перетворився сьогодні на вирішальний фактор економічного та соціального розвитку будь-якої країни. Він відіграє основну роль у вирішенні всіх проблем економічного, соціального, екологічного, культурного і навіть політичного розвитку. Широкомасштабне використання вітчизняних та світових наукових і технічних досягнень, новітніх технологій сприяє зростанню випуску продукції, а результати наукового пошуку прискорюють темпи економічного зростання.

В сучасних умовах економічного розвитку підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн визначається наявністю потужного інноваційного потенціалу. Тому стратегічним пріоритетом України у контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможності є формування та реалізація інноваційного потенціалу країни і на цій основі опанування інноваційної моделі економічного розвитку.

Дослідження теоретичних основ конкуренції, її сучасних форм, міжнародного конкурентного середовища, аналіз причин і умов виникнення конкурентних переваг здійснено такими зарубіжними вченими: П.Кругманом, В.Леонтьєвим, С.Ліндером, А.Маршаллом, Дж.Мілем, Р.Нельсоном, Б.Оліном, М.Познером, М.Портером, Д.Рікардо, Дж.Робінсоном, П.Самуельсоном, А.Смітом, Р.Фатхутдіновим, Ф.Хайском, Е.Хекшером, Дж.Хіксом, А.Чандлером, Е.Чемберліном, Й.Шумпетером, О.Юдановим. Дослідженню проблематики і розвитку інновацій у світовому господарстві присвячено роботи Х.Барнета, Л.Бляхмана, Д.Брайта, Е.Денісона, Б.Санто, Р.Солоу, Б.Твісса, Е.Тоффлера, В.Хартмана та інших.

Проблеми забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн досліджуються в роботах вітчизняних учених-економістів: Л.Антонюк, О.Білоруса, В.Будкіна, І.Бураковського, А.Гальчинського, В.Гейця, Б.Губського, Д.Лук'яненка, Ю.Макогона, С.Мочерного, В.Новицького, Т.Орехової, Ю.Пахомова, В.Семиноженка, В.Сіденка, С.Сіденко, А.Філіпенка. Питання необхідності підвищення інноваційної активності досліджуються також в роботах Г.Андрощука, Н.Гончарової, С.Кацури, А.Мокія, І.Павленко, А.Поручника, О.Степанова, М.Туган-Барановського, В.Чужикова, О.Швиданенка та інших. Праці згаданих учених є науковим підґрунтям для розробки інноваційного шляху розвитку України та визначення основних інноваційних пріоритетів і напрямів удосконалення фінансового забезпечення формування інноваційного потенціалу.

Разом із тим процес формування інноваційного потенціалу країн у контексті підвищення їх міжнародної конкурентоспроможності потребує подальшого дослідження щодо виявлення головних тенденцій і закономірностей розвитку країн.

У економічній літературі поширені два підходи щодо визначення поняття «інновація»:

- інновація виступає як «інновація-продукт», тобто як результат інноваційного процесу у формі нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджені на ринку;
- інновація виступає як «інновація-процес», тобто в динаміці розглядається процес упровадження нових виробів, технологій, принципів замість існуючих.

За міжнародними стандартами відповідно до Керівництва Фраскати (документ прийнято ОЕСР в італійському місті Фраскати 1993 року), інновація — це кінцевий результат інноваційної діяльності у формі нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг, тобто тут вона розглядається в статичному контексті [1].

Під інновацією П. Друкер розуміє успішну спробу знайти й упровадити найменшу ланку, якої не вистачає і яка перетворить уже існуючі елементи — знання, виробы, споживчий попит, ринки — на нове і набагато продуктивніше ціле [2].

У Законі України «Про інноваційну діяльність» термін інновація вживається в такому значенні: інновації — новостворені (застосовані) і (або) удосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [3].

На основі систематизації етапів розвитку сучасної теорії інноваційної діяльності та існуючих визначень ключових категорій дослідження процесу формування інноваційного потенціалу країн у роботах видатних учених-економістів під інноваціями запропоновано розуміти результати взаємодії у науково-технічній, економічній, організаційній та соціальній сферах у формі нових продуктів, технологій, організаційно-технічних та соціально-економічних рішень, наслідком впровадження яких має бути отримання якісних змін у конкурентних перевагах на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Учені, які досліджують категорію «інновації», визначають і їх класифікацію, залежно від різноманітності сфер їх використання, характеру, поширення, місця у виробничому процесі тощо.

Запропоновано класифікацію інновацій за сферою впровадження їх результатів (рис. 1):